

Wypadki nadzwyczajne zagrażające bezpieczeństwu jednostek penitencjarnych

Bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych powinno być rozpatrywane w kilku aspektach. Zagadnienie to należy postrzegać zarówno przez pryzmat bezpieczeństwa całego społeczeństwa, bezpieczeństwa personelu więziennego, jak i bezpieczeństwa osób pozbawionych wolności. Izolowanie sprawców przestępstw niewątpliwie zwiększa poczucie bezpieczeństwa społecznego, niemniej nieuchronnie skutkuje zwiększeniem zagrożenia bezpieczeństwa pracowników penitencjarnych i skazanych. Więźniowie często utożsamiają zakład karny z miejscem generującym wiele zagrożeń. Podczas odbywania kary ich poczucie bezpieczeństwa ulega obniżeniu, co utrudnia realizację celów kary pozbawienia wolności².

Zagrożenia wewnętrzne mające wpływ na funkcjonowanie jednostki penitencjarnej oraz poczucie bezpieczeństwa skazanych i administracji więziennej mogą mieć różny charakter oraz stopień natężenia. Najczęściej są nimi tzw. zdarzenia nadzwyczajne, które są jednocześnie najistotniejsze dla oceny stanu bezpieczeństwa zakładów karnych. Zgodnie z Rozporządzeniem w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej³ wypadkiem nadzwyczajnym jest „zdarzenie, które spowodowało zagrożenie lub naruszenie bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej albo konwoju, zagrożenie dla życia lub zdrowia osadzonego, funkcjonariusza albo pracownika, a także naruszenie prawa przez wymienionych, ścigane z urzędu” (§ 2 pkt 37). Zarządzenie Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej, sposobu ich dokumentowania oraz służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej⁴ zawiera wykaz zdarzeń, do których należą też zdarzenia nadzwyczajne. Zgodnie ze wspomnianym wykazem, zdarzeniem takim jest m.in. zakłócenie funkcjonowania jednostki, ucieczka osoby pozbawionej wolności, samobójstwo osadzone-

1 Uniwersytet w Białymstoku.

2 D. Pstrąg, *Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa skazanych jako istotny warunek skuteczności resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, Rzeszów 2009, s. 372.

3 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U. z 2003 r. Nr 194, poz. 1902).

4 Zarządzenie Nr 52/2013 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 listopada 2013 r. w sprawie zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej, sposobu ich dokumentowania oraz służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, <http://www.cossw.pl/file/redir.php?id=6267> (12.06.2014).

go, śmierć funkcjonariusza, pracownika, osadzonego lub innej osoby przebywającej na terenie jednostki organizacyjnej, napaść na funkcjonariusza lub pracownika w związku z wykonywaniem czynności służbowych, zgwałcenie osadzonego, znęcanie się nad osadzonym, usiłowanie popełnienia samobójstwa przez osadzonego, bójka lub pobicie, zbiorowe zachorowanie osadzonych, popełnienie przez funkcjonariusza albo pracownika czynu noszącego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu, samowolne oddalenie się osoby pozbawionej wolności, ujawnienie przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego na terenie jednostki organizacyjnej.

Należy zastanowić się nad tym, jakie zdarzenia nadzwyczajne należą do najczęstszych, jakie kategorie skazanych są ich sprawcami bądź uczestnikami oraz jakie powoduje to konsekwencje dla bezpieczeństwa i porządku jednostek penitencjarnych. Częstotliwość i rodzaj zdarzeń nadzwyczajnych zaistniałych w 2013 roku zostały zaprezentowane w tabeli.

Tabela 1. Zestawienie zdarzeń nadzwyczajnych zaistniałych w polskich zakładach karnych w 2013 roku

Zdarzenie nadzwyczajne	Liczba zdarzeń	Liczba uczestników
Uciezki/samowolne oddalenia dokonane (z terenu, z konwoju SW, z zatrudnienia zewnętrznego)	226	238
Miejscowe zagrożenie (klęska żywiołowa, pożar)	12	0
Grożne zakłócenie bezpieczeństwa i porządku	6	39
Napaść na funkcjonariusza	102	107
Zgwałcenie osadzonego	1	2
Znęcanie się nad osadzonym	31	112
Zachorowanie osadzonych, funkcjonariuszy	2	48
Ujawnienie środków zagrażających bezpieczeństwu lub porządkowi	698	0
Usiłowanie dokonania samobójstwa	176	176
Bójka lub pobicie	823	1801
Zgon osadzonego zakwalifikowany jako zdarzenie nadzwyczajne	108	108
Samouszkodzenie skazanego zakwalifikowane jako zdarzenie nadzwyczajne	64	64
Ucieczka lub usiłowanie ucieczki (z konwoju Policji, z konwoju innych służb lub innych miejsc)	9	9

Źródło: roczna informacja statystyczna za rok 2013, Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, <http://www.sw.gov.pl>

Z danych przedstawionych powyżej wynika, że w 2013 roku wśród zdarzeń nadzwyczajnych dominowały bójkі lub pobicia. Odnotowano 823 przypadki takich zdarzeń. Warto zauważyć, iż zminimalizowaniu niebezpieczeństwa bójek i pobić służy klasyfikacja skazanych. Rola klasyfikacji jest znacząca, gdyż miejscem, w którym dochodzi do wypadków nadzwyczajnych, zwłaszcza tych związanych ze stosowaniem przemocy, są najczęściej cele mieszkalne, czyli miejsca, gdzie sprawowanie stałej kontroli jest utrudnione. To w celach dochodzi do bójek, pobić, znęcania się czy gwałtów⁵. Dlatego też przy rozmieszczaniu skazanych w celach mieszkalnych bierze się pod uwagę konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i porządku na terenie zakładu karnego oraz konieczność zapobiegania przestępstwom i samoagresji⁶.

Drugimi pod względem liczebności zdarzeniami były przypadki ujawnienia środków zagrażających bezpieczeństwu lub porządkowi (698). Nielegalny obrót przedmiotami niebezpiecznymi lub niedozwolonymi na terenie zakładu karnego stanowi problem, z którym Służba Więzienna boryka się od wielu lat. Wynikająca z totalnego charakteru oraz przeznaczenia jednostek penitencjarnych ograniczona możliwość posiadania oraz zdobywania pewnych artykułów skutkuje tym, iż są one szczególnie atrakcyjne i znajdują swój rynek zbytu wśród skazanych. W doktrynie⁷ wskazuje się przedmioty cieszące się szczególnym zainteresowaniem więźniów. Należą do nich artykuły spożywcze (zwłaszcza kawa i herbata), używki (papierosy, alkohol, środki odurzające i substancje psychotropowe), leki (w tym środki anaboliczne), środki łączności (telefony komórkowe). Podkreślenia wymaga, iż także przedmioty otrzymywane przez skazanych z zewnątrz za zgodą administracji więziennej, takie jak ubrania, obuwie czy sprzęt elektroniczny, stanowią w izolacji więziennej towar cenny, wymieniany między osadzonymi, a nawet stanowiący podstawę ich wewnętrznych rozliczeń. Bezspornie jednak środkiem najbardziej pożądanym przez osoby pozbawione wolności są narkotyki, przemywane na teren zakładu zarówno na własne potrzeby, jak i celem zbytu⁸. Z badań przeprowadzonych przez G.B. Szczygieł⁹ wynika z kolei, iż karty telefoniczne i papierosy stano-

- 5 T. Bulenda, R. Musidłowski, *Zapobieganie przemocy w więzieniu (wybrane problemy)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50, s. 75; J. Nawój, *Przemoc wewnątrzwięzienna w niektórych typach zakładów karnych*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak (red.), *Więziennictwo – nowe wyzwania. Praca zbiorowa*, Warszawa 2001, s. 432.
- 6 T. Bulenda, R. Musidłowski, *Realizacja przez administrację zakładów karnych i aresztów śledczych obowiązku zapewnienia osobom pozbawionym wolności bezpieczeństwa osobistego*, Biuletyn RPO. *Materiały, Stan i węzłowe problemy polskiego więziennictwa*. Część IV, *Wybrane instytucje kodeksu karnego wykonawczego w praktyce penitencjarnej*, Nr 42, Warszawa 2000, s. 236.
- 7 K. Wójcik, *Możliwości występowania zjawisk przestępczych w warunkach funkcjonowania jednostek organizacyjnych Służby Więziennej*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Zachowania przestępcze. Przyczyny i zapobieganie*, Rzeszów 2010, s. 261; J. Pomiankiewicz, *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca organizacyjna*, Warszawa 2009, s. 701.
- 8 K. Dubiel, *Narkotyki i narkomania w systemie penitencjarnym*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 177-178.
- 9 G.B. Szczygieł, *Zagrożenia ze strony skazanych za przestępstwa popełnione w zorganizowanych grupach w ocenie funkcjonariuszy Służby Więziennej (wstępne wyniki badań)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50, s. 40.

wią w zakładach karnych środek płatniczy. Przede wszystkim skazani z przestępczości zorganizowanej wykorzystują wspomniane przedmioty – deficytowe na terenie jednostek penitencjarnych – do kupowania usług pozostałych więźniów. Ponadto posiadanie telefonów komórkowych przez członków zorganizowanych grup przestępczych pozwala im na kontaktowanie się z rodzinami oraz na kontynuowanie działalności przestępczej poprzez kontakt ze światem przestępczym¹⁰.

Przemyt i handel towarami na terenie jednostek penitencjarnych ma jeszcze inne reperkusje. Skutkuje przemocą ekonomiczną w więzieniu. Skazani dysponujący określonymi dobrami zadłużają u siebie tych, którzy ich nie posiadają. Prowadzi to często do stosowania szantażu oraz przemocy fizycznej w sytuacji, gdy zapożyczający nie są w stanie zwrócić długu¹¹. Nieodosobnione są ponadto przypadki przemytu towarów zakazanych, najczęściej telefonów komórkowych i używek, na teren zakładu karnego przez samych funkcjonariuszy więziennych. Stanowi to dodatkowe niebezpieczeństwo, gdyż funkcjonariusz, który decyduje się na taki proceder, może stać się obiektem szantażu ze strony innych osadzonych¹².

Analizując zagrożenia wynikające z zaistnienia wypadków nadzwyczajnych, nie można zapomnieć o ucieczkach z zakładu karnego. W 2013 roku w polskich zakładach karnych miało miejsce 226 ucieczek. Warto wspomnieć, iż dominowały wśród nich ucieczki z zatrudnienia zewnętrznego, odnotowano 218 takich przypadków, w których uczestniczyło 227 więźniów. Ucieczki z miejsc pracy poza terenem zakładu karnego od wielu lat stanowią poważny problem. W strukturze ucieczek liczba tego rodzaju samouwolnień wciąż jest największa. Co więcej, zauważalna jest pewna zależność polegająca na tym, że wraz ze spadkiem liczby osób zatrudnionych na zewnątrz liczba ucieczek spada i odwrotnie¹³.

Wśród przestępstw wymierzonych w personel więzienny przeważa z kolei naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza (art. 222 kk.¹⁴) oraz czynna napaść na funkcjonariusza (art. 223 kk.). Należy odnotować, iż w 2013 roku miały miejsce 102 przypadki napaści na funkcjonariusza. A. Nawój-Śleszyński¹⁵ wskazuje, iż napaść na funkcjonariusza więziennego najczęściej przyjmuje postać uderzenia w twarz, w brzuch, odepchnięcia, kopnięcia, szarpnięcia czy też duszenia. Największe zagrożenie dla bezpieczeństwa funkcjonariuszy i najbardziej aktywni w tym względzie są

10 K. Wójcik, *Możliwości...*, op. cit., s. 262; J. Pomiankiewicz, *Członkowie...*, op. cit., s. 699; M. Kusiak, *Służba Więzienna wobec przestępczości zorganizowanej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2007, nr 56-57, s. 162-163; W. Kowalski, *Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem służby więziennej*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępnik (red.), op. cit., s. 481.

11 J. Nawój, *Przemoc...*, op. cit., s. 434.

12 K. Wójcik, *Możliwości...*, op. cit., s. 264-265.

13 J. Nawój, *Ucieczki osób pozbawionych wolności z różnych miejsc izolacji*, [w:] S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok 2009, s. 265-266.

14 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).

15 A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013, s. 171.

recydywiści penitencjarni odbywający karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego¹⁶.

Wśród wypadków nadzwyczajnych są też takie, które istotnie naruszają bezpieczeństwo osobiste skazanych. Bezpieczeństwo osobiste więźniów może zostać naruszone w dwojaki sposób, zarówno przez współwięźniów, jak i przez funkcjonariuszy. Zgodnie z art. 108 kkw.¹⁷ administracja zakładu karnego ma obowiązek podejmowania odpowiednich działań celem zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary. Ustawodawca nakłada na administrację więzienną obowiązek podejmowania „odpowiednich działań” w tym zakresie. Ich zakres determinowany będzie rodzajem i skalą zagrożeń bezpieczeństwa skazanego¹⁸.

Wśród źródeł zagrożenia bezpieczeństwa osobistego skazanych należy wskazać zachowania współosadzonych, zwłaszcza przejawy tzw. drugiego życia, a także przestępczość wewnątrzwięzienną warunkowaną zaburzeniami osobowości czy też warunkami izolacji¹⁹. Jedną z postaci naruszenia bezpieczeństwa osobistego osoby pozbawionej wolności, najbardziej skrajną, jest fizyczne lub psychiczne znęcanie się²⁰. Czyn taki stanowi przestępstwo uregulowane w art. 247 kk. Może być ono dokonane zarówno przez współosadzonego, wychowawcę, jak i funkcjonariusza więziennego.

Z badań przeprowadzonych przez D. Pstrąg²¹ wynika, iż zagrożenia bezpieczeństwa skazanych ze strony funkcjonariuszy dotyczą przemocy fizycznej oraz psychicznej w postaci zastraszania, poniżania, szantażowania, grożenia czy ubliżania. W 2013 roku miało miejsce 31 przypadków znęcania się nad osadzonym. Jak trafnie zauważa A. Nawój-Śleszyński²², naruszenie bezpieczeństwa osobistego więźniów może spotęgować ryzyko dokonania aktów samoagresywnych. Samoagresja w tym przypadku jest wyrazem protestu skazanego oraz próbą zwrócenia na siebie uwagi. Zachowania samoagresywne nie wpływają korzystnie na bezpieczeństwo zakładów karnych i destabilizują ich funkcjonowanie. W 2013 roku odnotowano 266 przypadków samoagresji (odmowa przyjmowania posiłków, samouszkodzenia i usiłowania samobójcze)²³.

16 Ł. Stec, *Coraz więcej napaści na funkcjonariuszy*, „Forum Penitencjarne” 2010, nr 5, s. 13.

17 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557).

18 S. Leleńtal, *Prawo osób pozbawionych wolności do bezpieczeństwa osobistego*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa profesora Janusza Tyłmana*, Warszawa 2011, s. 806; T. Buleńda, R. Musidlowski, *Realizacja...*, op. cit., s. 231.

19 K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 381; A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie...*, op. cit., s. 160; S. Leleńtal, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 484.

20 K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 480.

21 D. Pstrąg, op. cit., s. 367.

22 A. Nawój-Śleszyński, *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, [w:] S. Leleńtal, G.B. Szczygieł (red.), op. cit., s. 244.

23 Roczna informacja statystyczna za rok 2013, Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, <http://www.sw.gov.pl> (20.04.2014).

Zapobieganiu występowania zdarzeń nadzwyczajnych służy zróżnicowane postępowanie z poszczególnymi kategoriami skazanych. T. Bulenda i R. Musidłowski²⁴ są zdania, iż kryterium bezpieczeństwa osobistego przesądza o potrzebie odmiennego traktowania w izolacji penitencjarnej zwłaszcza skazanych niebezpiecznych, tzw. poszkodowanych oraz młodocianych. Skazani zaklasyfikowani jako niebezpieczni potencjalnie stwarzają największe zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej oraz współosadzonych. Dlatego też skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu osadza się w zakładzie karnym typu zamkniętego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu (art. 88 § 3 kkw.).

Skazani tzw. poszkodowani również przebywają w warunkach znacznie ograniczających swobodę poruszania się po terenie zakładu oraz korzystania z niektórych praw, przy czym jest to determinowane największym stopniem zagrożenia ich bezpieczeństwa. Warunki gwarantujące bezpieczeństwo oraz szczególna ochrona dotyczy zwłaszcza sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej z udziałem osób małoletnich. Status „poszkodowanego” mają też skazani, którzy byli pracownikami organów ochrony porządku prawnego oraz skazani uznani za informatorów takich organów, więźniowie, którzy w postępowaniu karnym wydali swoich współpracowników, osadzeni uważani za biernych homoseksualistów, więźniowie wykluczeni z podkultury przestępczej, a także skazani z deficytami intelektualnymi²⁵. Osoby takie są narażone na agresję ze strony pozostałych skazanych i różne przejawy podkultury więziennej, w tym gwałty homoseksualne.

Na uwagę zasługuje też populacja skazanych młodocianych, w której występuje największe zagrożenie bezpieczeństwa osobistego. Młodociani to kategoria więźniów, która z jednej strony istotnie zagraża innym skazanym. Jednocześnie to także skazani wykazujący wysoki potencjał wiktymologiczny, najbardziej narażeni na stanie się ofiarą. Opór skazanych młodocianych w przystosowaniu się do warunków i zasad panujących w zakładach karnych, niechęć do stosowanych wobec nich oddziaływań, podatność na wpływy innych więźniów oraz potrzeba akceptacji, skutkuje aktywnym uczestnictwem młodocianych w podkulturze więziennej i sumiennym przestrzeganiem jej reguł²⁶. D. Pstrąg²⁷ podnosi, iż identyfikowanie się ze strukturami nieformalnymi pozwala skazanym zaspokoić potrzebę bezpieczeństwa i kształtuje poczucie ochrony przed agresją innych więźniów. Stąd też wśród uczest-

24 T. Bulenda, R. Musidłowski, *Realizacja...*, op. cit., s. 237.

25 A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie...*, op. cit., s. 160; K. Wójcik, *Nieformalne podziały osadzonych i ich wpływ na funkcjonowanie jednostek penitencjarnych*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Prawne i socjokulturowe...*, op. cit., s. 379.

26 T. Bulenda, R. Musidłowski, *Realizacja...*, op. cit., s. 237; K. Wójcik, *Nieformalne...*, op. cit., s. 377; K. Wójcik, *Możliwości...*, op. cit., s. 258.

27 D. Pstrąg, op. cit., s. 372.

ników wypadków nadzwyczajnych są więźniowie młodociani. R. Musidłowski²⁸ uważa, iż młodociani stosują przemoc nie tylko względem innych skazanych. Charakteryzuje ich ponadto łatwość dokonywania samoagresji, co również nie pozostaje bez wpływu na szeroko pojęte bezpieczeństwo funkcjonowania zakładów karnych.

Analizując zagadnienie bezpieczeństwa zakładów karnych, nie można zapomnieć o przebywających w jednostkach penitencjarnych członkach zorganizowanych grup przestępczych. Stanowią oni istotne zagrożenie dla funkcjonowania zakładów karnych, gdyż najczęściej próbują kontynuować działalność przestępczą z izolacji. Nie bez znaczenia są podejmowane przez takich skazanych próby szantażu, korupcja, zastraszanie funkcjonariuszy oraz ich rodzin, przemyt środków odurzających na teren zakładu karnego²⁹. Analizowani skazani cieszą się dużym autorytetem wśród współosadzonych i mają na nich znaczący wpływ. Pełnią oni często rolę dominującą, podporządkowując sobie innych skazanych. W wyniku działań i decyzji więźniów ze zorganizowanych grup przestępczych dochodzi do wypadków nadzwyczajnych, w tym także do najgroźniejszych w postaci zbiorowych wystąpień³⁰. Celem ich zapobieżenia konieczne jest rozpoznanie środowiska takich skazanych, a często również osadzanie w warunkach o większym stopniu zabezpieczenia niż w przypadku pozostałych więźniów.

Zapewnienie porządku i bezpieczeństwa należy do podstawowych zadań Służby Więziennej³¹. Specyfika zadań Służby Więziennej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa skutkuje przyznaniem funkcjonariuszom kompetencji do korzystania ze środków o charakterze władczym oraz prawnej możliwości działania w imieniu państwa³². Funkcjonariusze więzienni zostali wyposażeni w instrumenty, których stosowanie służy zapobieganiu wypadkom nadzwyczajnym lub likwidowaniu ich skutków. Należą do nich użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego, ogłoszenie alarmu, zorganizowanie pościgu, powołanie sztabu, wykorzystanie grup interwencyjnych³³. Ponadto narzędziem podnoszącym poziom bezpieczeństwa w zakładach karnych jest monitoring, umożliwiający kontrolę zachowań skazanych (art. 73a kkw.). Kolejny instrument stanowi prawna dopuszczalność kontroli osób i pomieszczeń, przy czym może być ona uzasadniona tylko względami porządku i bezpieczeństwa (art. 116 § 2 kkw.). Wspomniane kontrole służą przede wszystkim uniemożliwieniu więźniom posiadania, używania bądź przekazywania przedmiotów niebezpiecznych lub niedozwolonych, a także nielegalnego komuni-

28 R. Musidłowski, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec młodocianych*, Biuletyn RPO 1997, Nr 32, s. 77.

29 J. Pomiankiewicz, op. cit., s. 695-696.

30 W. Kowalski, op. cit., s. 485.

31 Art. 2 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523).

32 E. Czerwińska, J. Sterzel, *Miejsce Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Górka (red.), *Rola i zadania służb w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Koszalin 2013, s. 120.

33 § 21 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U. z 2003 r. Nr 194, poz. 1902).

kowania się. Jak już zostało zauważone, kluczową rolę pełni również klasyfikacja skazanych i ich odseparowanie w celu zmniejszenia częstotliwości wypadków nadzwyczajnych na terenie jednostek penitencjarnych.

Kończąc, należy zastanowić się, czy zminimalizowanie ryzyka wystąpienia wypadków nadzwyczajnych i zwiększenie poziomu bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych jest w ogóle możliwe. Totalny charakter zakładów karnych, odizolowanie więźniów od społeczeństwa, brak przestrzeni, zróżnicowanie populacji więziennej, nuda, stres, choroby psychiczne, uzależnienia skazanych utrudniają wykluczenie analizowanych zdarzeń. Niemniej należy wykorzystywać wszystkie instrumenty sprzyjające ich ograniczeniu. Poziom bezpieczeństwa w zakładach karnych zwiększają niewątpliwie odpowiednie rozwiązania organizacyjne oraz sprawne działania funkcjonariuszy więziennych.

Literatura

- Bulenda T., Musidłowski R., *Realizacja przez administrację zakładów karnych i aresztów śledczych obowiązku zapewnienia osobom pozbawionym wolności bezpieczeństwa osobistego*, Biuletyn RPO. Materiały, Stan i węzłowe problemy polskiego więziennictwa. Część IV, *Wybrane instytucje kodeksu karnego wykonawczego w praktyce penitencjarnej*, Nr 42, Warszawa 2000.
- Bulenda T., Musidłowski R., *Zapobieganie przemocy w więzieniu (wybrane problemy)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50.
- Czerwińska E., Sterzel J., *Miejsce Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Górka (red.), *Rola i zadania służb w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Koszalin 2013.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Dubiel K., *Narkotyki i narkomania w systemie penitencjarnym*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Kraków 2005.
- Kowalski W., *Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem służby więziennej*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępnia (red.), *Więziennictwo – nowe wyzwania. Praca zbiorowa*, Warszawa 2001.
- Kusiak M., *Służba Więzienna wobec przestępczości zorganizowanej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2007, nr 56-57.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Lelental S., *Prawo osób pozbawionych wolności do bezpieczeństwa osobistego*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa profesora Janusza Tyłmana*, Warszawa 2011.
- Musidłowski R., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec młodocianych*, Biuletyn RPO 1997, Nr 32.
- Nawój J., *Przemoc wewnątrzwięzienna w niektórych typach zakładów karnych*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępnia (red.), *Więziennictwo – nowe wyzwania. Praca zbiorowa*, Warszawa 2001.
- Nawój J., *Ucieczki osób pozbawionych wolności z różnych miejsc izolacji*, [w:] S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok 2009.
- Nawój-Śleszyński A., *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, [w:] S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok 2009.

- Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013.
- Pomiankiewicz J., *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca organizacyjna*, Warszawa 2009.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Pstrąg D., *Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa skazanych jako istotny warunek skuteczności resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, Rzeszów 2009.
- Stec Ł., *Coraz więcej napaści na funkcjonariuszy*, „Forum Penitencjarne” 2010, nr 5.
- Szczygieł G.B., *Zagrożenia ze strony skazanych za przestępstwa popełnione w zorganizowanych grupach w ocenie funkcjonariuszy Służby Więziennej (wstępne wyniki badań)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50.
- Wójcik K., *Możliwości występowania zjawisk przestępczych w warunkach funkcjonowania jednostek organizacyjnych Służby Więziennej*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Zachowania przestępcze. Przyczyny i zapobieganie*, Rzeszów 2010.
- Wójcik K., *NiefORMALNE podziały osadzonych i ich wpływ na funkcjonowanie jednostek penitencjarnych*, [w:] F. Kozaczuk (red.), *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, Rzeszów 2009.

Źródła prawa

- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U. z 2003 r. Nr 194, poz. 1902).
- Zarządzenie Nr 52/2013 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 listopada 2013 r. w sprawie zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej, sposobu ich dokumentowania oraz służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

Źródła internetowe

- Statystyka, Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, <http://www.sw.gov.pl>